

הרי כאן ארבע, מדוע לא נאמר גם כאן, אהני קרא ואהני מסורת, ואם כן, המשנה¹⁴ בתי תפילין בעי למעבד, ולא ארבעה?!

בזה ללמד על מספר דפנות הסוכה,¹⁵ מדוע לא נאמר אהני מקרא ואהני מסורת, ואם כן, המשנה דפנתא בעי למעבד לסוכה?!

ומתריצין: סבר לה בית הלל כרבי עקיבא, הלומד דין ארבע פרשיות בארבע בתים מלשון אחד בלבד של הכתוב "לטטפת", דאמר, כך יש ללמוד מהכתוב: "טט" בשפת כתפי משמעותה היא שתיים. וכו' "פת" בשפת אפריקי משמעותה היא שתיים. הרי שאמר הכתוב ארבע.

ומתריצין: התם, לגבי סוכה, דל חד קרא זל-א-ז בוליה לגופיה, הורד מחמשת המקראות אחד מהם, לפי שהוצרך הכתוב לכתוב אותו לגופו ואין לדרוש ממנו, ונתרו ארבעה. ויש לך להוריד ממנין הארבעה עוד מקרא חד, לפככה, כי לפי שפירש הכתוב את תבנית הסוכה הוצרך גם לפרש את הסכך עם הדפנות, ונתרו שלושה, ונתרו שלשה מקראות ללמד על שלש דפנות.¹

ומקשינן עוד: אלא מעתה, מה שנאמר לענין סוכה [ויקרא כג] "בסכת" "בסכת" פעמיים חסר, ופעם נוספת "בסוכות" מלא, ודרשנו

אתאי הלכתא, ועתה באה ההלכה שנאמרה

14. כתב החק נתן, שלדעת בית שמאי הסוברים יש אם למקרא, היה לה לגמרא להקשות, שיצטרכו לעשות ששה בתים בתפילין, אלא שהקשה לדעת בית הלל שהלכה כמותם.

ובכתבי הגרי"ז כתב בשם הגר"ח, כי שם סוכה בוודאי הינו רק על הסכך, ולכן כל פסולי סוכה, בסכך הם, ולא על הדפנות שאין עליהם דין סוכה כלל, אולם זה וודאי, שקיום מצוות סוכה, הינו גם ע"י הדפנות אשר בלעדיהם אין כאן מצוה, ולפיכך איסור הנאה קיים אף בדפנות, משום שאיסור זה אינו תלוי בשם סוכה, אלא בקיום המצוה, ומאחר וקיום המצוה הוא גם בדפנות, הרי שאף הם אסורים.

ובכפנים מאירות תירץ בזה, שפשוט היה לגמרא שתנא זה הלומד דין ארבעה בתים ממה ששנתה תורה "לטטפת" שלוש פעמים, וודאי אינו סובר יש אם למקרא, ובית שמאי וודאי לומדים דין זה ממקור אחר, וכל קושיית הגמרא הינה על סברא זו שאמרנו שהסובר יש אם למסורת, סובר גם יש אם למקרא, ובדרשה זו מפורש, שאם יש אם למסורת, הרי שיש לדרוש רק כפי המסורת.

1. הקשה החק נתן, לבית שמאי הסוברים יש אם למקרא אין לתרץ כן, כי מאחר ובמקרא נאמר שש דפנות, הרי שנתרו ארבע, ואם כן יהיה הדין שצריך ארבע דפנות לסוכה?!

15. מבואר בזה, שהאמור בתורה "סוכת" כולל עמו את הדפנות, וכן כתבו התוס' להוכיח מדין איסור הנאה שהוא קיים אף בדפנות, ואין נוטלים עצים מן הדפנות. והקשו התוס', מאחר וכך הוא, שדפנות הסוכה נדרשות אף הן בפסוק, וכוללות בדין הסוכה, מדוע דין דבר שאינו מקבל טומאה, וכן דין תעשה ולא מן העשוי, האמורים בסכך, אינם אמורים אף לגבי הדפנות?

וכתב, שאכן לבית שמאי צריך ארבע דפנות, ודופן רביעית די לה בטפח, מהלכה למשה בסיני, וכפי שמצינו בשיטת רבי שמעון בסנהדרין [ד א] הסובר כן.

עוד תירץ, שיש לומר אף לבית שמאי ש"בסוכות" אחד, נאמר כולו לגופו, ונתרו ארבע, אחד לסככה, נותרו שלוש, אשר דינה בטפח מהלכה למשה מסיני.

קרבות על מזבח החיצון, ובאו שלשת המקראות הללו כדי להכשיר גם באופן שחיסר ממתנותיה, כי היה צורך בכך, מפני הדין החוזר חלילה [וכפי שיבואר מיד], שהוא מלמד, לכאורה, על חטאת החיצונה שיהיו כל מתנותיה מעכבות. ולכן נכתבו הפסוקים הללו כדי להכשיר אפילו במתן דם אחד.

וכך דרש התנא: והלא דין הוא להכשיר במתנה אחת, שהרי נאמרו דמים שיש ליתנם למטה מחוט הסיקרא, והיינו כל הזבחים מלבד חטאת, ונאמרו דמים ליתנם למעלה מחוט הסיקרא, והיינו חטאת. מה מתן דמים האמורים למטה דינם הוא שאם נתנן במתנה אחת, כיפר, שלמדנו זאת מ"ודם זבחיך ישפך", אף דמים האמורים למעלה דינם כך הוא, שאם נתנן במתנה אחת, כיפר. והוצרכנו לבנין אב זה, כי אין ללמוד את החטאת מ"ודם זבחיך ישפך" כי מאחר ונתינת דם החטאת נעשית במתן אצבע, הרי לא יתכן בה לשון שפיכה, אלא לשון זריקה.

או כלך לדרך זו, ללמוד ממקום אחר להיפך: נאמרו דמים בחטאות הפנימיות ליתנם בפנים ההיכל, ונאמרו דמים בחטאות החיצוניות ליתנם בחוץ. מה דמים האמורים בפנים דינם הוא שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה ולא כלום, והרי זה כאילו לא זרק, אף דמים האמורים בחוץ דינם יהא כך, שאם חיסר אחת מן המתנות, לא עשה ולא כלום.

נראה למי החטאת דומה?

דין ללמוד קרבן שדמו ניתן בחוץ, מקרבן שדמו ניתן בחוץ, ואף על פי שזה קרבן

למשה בסיני, וגרעתה לדופן השלישית, ואוקימתא אטפח. והעמידה אותה על טפח. וזהו ששנינו: שתי דפנות כהלכתן, ושלישית טפח.

ומקשינן: אלא מעתה, מה שנאמר לענין טומאת יולדת "וטמאה שבועיים" [ויקרא יב], אך הכתיב הוא "שבועים", חסר האות וי"ו, הרי שלדברי בית הלל יש לנו לומר, כיון שכאשר הקרא והמסורת סותרים, מועיל כל אחד לחציו, וההפרש בין שבועיים לשבעים יום הוא חמישים וששה ימים, אשר חציים הם עשרים ושמונה ימים, אהני קרא לחסר עשרים ושמונה ימים מהמסורת, שהיא שבעים יום, ואהני מסורת להוסיף עשרים ושמונה ימים על הקרא, שהוא שבועיים, ואם כן ארבעין ותרין ימים בעיא היולדת למיתב?

ומתריצין: שאני התב, שהשווה הכתוב את היולדת לנדה, דכתיב "וטמאה שבועים בנדתה". ומשמע שלא התכוון הכתוב לומר את מניין הימים, אלא את מנין השבועות, ואמר, שהנדה טמאה שבוע אחד, והיולדת שבועיים. וכשאמרת כן, נמצאת מקרב דין טומאתן זו לזו. אך אם תאמר שיוולדת טמאה שבועים יום נמצאת מפליג את טומאת היולדת הרבה על טומאת נדה.

ומוסיפה הגמרא: ותנא של הבריייתא לקמן, אינו מבאר טעמם של בית הלל כרב הונא, אלא מיייתי לה מהכא:

"וכיפר" "וכיפר" "וכיפר" [ויקרא ד], שלוש פעמים נאמרו, האחד בשעיר חטאת נשיא, והשני בשעירת חטאת יחיד, והשלישי בכשבת חטאת יחיד, שכל החטאות האלו

שוב "וכפר", ללמדך שאף על פי שלא נתן אלא שתיים, כיפר. ונאמר שוב "וכפר", ללמדך אף על פי שלא נתן אלא מתנה אחת כיפר.²

ומקשינן: והרי האי "וכפר" האמורים באלו, מיבעי ליה לגופיה, ללמדך בכל אחד ואחד שכיפר על החטא?!?

ומתריצין: אמר רבא בר אדא מרי³ אפברה לוי: אמר קרא "וכפר", ואמר קרא "ונסלח". ומשמעות שניהם שווה, כי זו היא כפרה זו היא סליחה. ונמצאו ג' תיבות "וכפר" מיותרות.

ומקשינן: אימא לא בא "וכפר" לעקור לגמרי את דין נתינת כל ארבע מתנות, ולהורות שבדיעבד אף אם לא נתן את כל ארבעת המתנות אלא רק אחת מהן, כיפר. אלא רק בא הכתוב להורות שדין מקום

חטאת וזה קרבן עולה, ואין דנין קרבן שדמו ניתן בחוץ מקרבן שדמו ניתן בפנים, אף על פי ששני הקרבנות הללו הן חטאות. ואם כן, יש לנו ללמוד מכל הקרבנות שאף אם נתן מתנה אחת, כיפר.

או כלך לדרך זו שהיא להיפך: דנין קרבן שהוא חטאת ויש בו דין מתן דמים על ארבע קרנות, והיינו חטאות החיצוניות, מקרבן שהוא חטאת, היינו חטאות הפנימיות ויש בו דין מתן דמים על ארבע קרנות, שדין זה אמור אף בהן, ואל יוכיח חוץ, דהיינו שאר קרבנות שדמם ניתן בחוץ, שאין הם חטאת, ולא נאמר בהם דין ארבע קרנות. ונמצא שיש לנו ללמוד מחטאות הפנימיות שאפילו מתנה אחת מעכבת בחטאות החיצוניות.

לכן, תלמוד לומר "וכפר", ללמדך, שאף על פי שלא נתן אלא שלש מתנות כיפר. ונאמר

וזריקה שאינה מכפרת אינה מתירה את הבשר באכילה.

אולם כתב, שיש לחלק ולומר, שדין זה אמור רק לענין זריקה שלא במקומו, כיון שהיה צריך ליתנה במקומה והיתה מכפרת ומתירה את הבשר באכילה, הרי שנתנה שלא במקומה, וכבר כיפרה, שוב אין מצוות נתינת דם כלל, כי לא אמרה תורה ליתן מתנה שאינה מכפרת, ולכך אין הנתינות האחרות מתירות את הבשר באכילה. אבל בנדון דנן שנתן את הראשונה במקומה, הרי שכשדרשונו זריקה אחת מכפרת, נמצא שזהו ציווי התורה ליתן את יתר המתנות, אף על פי שאינן מכפרות, ולזה הקשו התוס' מדוע יותר הבשר באכילה על ידי אלו.

3. יש שלש אפשרויות כיצד לקרוא מלים אלו.

2. כתבו התוס' [סוף ד"ה וכפר], אין להקשות, כיון שלא למדנו דבר זה אלא מתיבת "וכפר" הרי שיש לנו לומר שבהעדר נתינה לא ניתן הבשר באכילה, ורק נתכפרו הבעלים, וכשם שדרשה הגמרא לענין זריקה שלא במקומה המועילה לכפרת הבעלים ולא מועילה להתיר את הבשר באכילה, משום שנאמר "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר" לכפרה נתתיו ולא לדבר אחר, הוא הדין לדרשת "וכפר" שאינה מכוונת אלא על הכפרה בלבד!?! כי יש לחלק בין תיבת "לכפר" [האמורה בענין זריקה שלא במקומו], לבין תיבת "וכפר" [האמורה בענין העדר מתנות החטאת].

ובשפת אמת כתב ליישב, שבהכרח הותר הבשר על ידי זריקה ראשונה, שאם לא כן, היאך יותר על ידי יתר הזריקות, הרי הן אינן מכפרות,

הנתינה שהוא למעלה מחוט הסיקרא, אינו מעכב. וכך יש לך לדרוש:

"וכפר" אף על פי שלא נתן אלא שלש מתנות למעלה מחוט הסיקרא, ואחת למטה ממנו, 4 "וכפר" אף על פי שלא נתן אלא שתיים למטה ושתיים למעלה. "וכפר" אף על פי שלא

נתן למעלה כלל, 5 אלא למטה בלבד! 6? ומתריצין: אמר רב אדא בר יצחק: אם כן, אם תרצה לומר שאין נתינת הדם במקום שלמעלה מחוט הסיקרא מעכבת, נמצא שביטלת תורת ארבע קרנות האמורה בחטאת, ולחינם נכתב בה "קרנות", דהיינו

5. הקשו התוס' [ד"ה וכפר], מדוע שינתה כאן הגמרא את הסדר, היה לה להמשיך הסדר באותו אופן, והיינו, אף על פי שלא נתן למעלה אלא אחת ולמטה שלש?!

ותירצו, שקושיית הגמרא שתועיל נתינה למטה, היינו רק באותו הכשר דמים הניתנים למטה, שהוא בנתינת שתי מתנות שהן ארבע, ושתיים למעלה ושתיים למטה, הכוונה שיתן למטה אחת שהיא שתיים, וכן כשנותן כולן למטה, יתנם באותו אופן שדינם כאן, ואם כן, אם יתן למעלה אחת ולמטה שלש, נמצא שנותן למטה מתנה אחת שהיא שתיים, ומתנה אחת שהיא אחת, וזהו שלא כדין נתינתה. ואמנם, גם כאשר נותן שלש למעלה ואחת למטה, אינו נותן את האחת כמשפט דם התחתון, אין להקפיד בזה, כיון שנתן את רוב מתנות הדם למעלה.

6. הקשה השפת אמת, מנין לנו לומר שבא הפסוק להכשיר נתינה למטה? הלא כשם שהדין הוא שאם נתן למעלה את הניתנים למטה פסול, כך צריך להיות הדין כשנתן למטה את הניתנים למעלה! ואדרבה, יש לנו ללמוד את הפסוק שהוא בא להכשיר באופן שחיסר שלוש מהמתנות, כיון שמצד אחד יתכן ללמוד מדמים הניתנים בחוץ שכשר בזה, ומצד שני יתכן ללמוד מהניתנים בפנים שפסול, והדבר שקול, יש לנו לדרוש את הפסוק לומר שכשר בזה! ? אולם הביא מדברי הגמרא לקמן [נב ב], שיש סברא לחלק בין הניתנים למעלה שנתנם למטה,

א. אמר רבא: בר אדא מרי אסברה לי. כי מצינו אמורא בשם "אדא מרי" [שבת סו ב, מועד קטן טז א], ולכן יתכן שהכונה כאן היא לבנו של אדא מרי, הנקרא "בר אדא מרי".

ב. אמר רבא בר אדא: מרי אסברה לי. דהיינו, שאמר רבא בר אדא [תענית כד ב, מכות יח ב] שהאמורא מרי בן מר, הנקרא גם בשם "מרי" גרידא [מגילה ז ב] הסביר לו.

או שהכונה במילה "מרי" היא למורו של רבא בר אדא, ולא נקט בשמו במפורש.

ג. אמר רבא: בר אדא, מרי, אסברה לי. והיינו, שכינה רבא את אחד מבניו של רב אדא בתואר "מורי".

4. כתב המנחת אברהם, לכאורה לפי זה מבואר, שדין ארבע מתנות על ארבע קרנות, אינו דין נתינה על ארבע קרנות, שאם כך היה, כיצד תועיל נתינה למטה, אלא הוא דין ארבע מתנות שאינו תלוי בארבע קרנות. ואמנם יתכן שלמסקנת הגמרא אינו כן

והחזון איש [יב א] העלה שאם דין שלא במקומו מקומו נאמר גם לענין דמים הניתנים על מזבח הפנימי, שדינו שאם חיסר אחת ממתנותיו לא כיפר, הרי שמוכרח מזה ששורש המצוה בארבע מתנות היא שיוה מנין ארבע הזאות, ונבחרו לזה ארבע קרנות, ובחירת הקרנות אינה מעכבת, ולכן, הזבח מתכפר בנתינת ארבע מתנות על קרן אחת. אבל אם דין הארבע מתנות היה בנתינה על ארבע קרנות דווקא, לא יתכן שנתינה שלא במקומה תועיל בזה.

למעלה מחוט הסיקרא!

ומקשה הגמרא: מה איכפת לנו מביטול "תורת ארבע קרנות"? והרי **אי רחמנא אמר** בדרשת "וכפר" שבדיעבד מועיל אף אם נתן את כל הארבע מתנות למטה, אכן **ליבטלון!** ונאמר שלא כתבתן תורה אלא רק למצוה לכתחילה, ולא לעיכובא?!

ומתריצין: **אמר רבא: איזהו דבר שבכדי** למעט אותו צריך הכתוב לחזור ולומר **שלוש** פעמים "וכפר"? **הוי אומר אלו "קרנות"**. וכפי האמור, שבא הכתוב למעט עיכוב במתן שלש קרנות, שהרי מתן הרביעית מעכב. אך אם היה הפסוק בא למעט את העיכוב של מקום הנתינה, ולומר שאם נתן כולן למטה כיפר, הרי היה לו לכתוב ארבע פעמים "וכפר", כדי למעט את כל ארבעת הקרנות מדין עכוב.

אך עדיין מקשה הגמרא: **אימא הכי: "וכיפר", אף על פי שלא נתן אלא אחת למעלה ושלוש למטה**. והיינו, שבג' פעמים "וכפר" יש לנו למעט שאין הנתינה למעלה מעכבת בג' מתנות, ואם נתנן למטה כשר, ומשום כך לא נאמר "וכפר" אלא ג' פעמים. כיון שלפחות במתנה אחת, הנתינה למעלה

כן מעכבת. אבל מכל מקום, לא בא המיעוט "וכפר" לעקור את דין נתינת כל ארבעת המתנות לעיכובא לגמרי?!

ומתריצין: אין ללמוד באופן הזה כלל, כי **לא מצינו דמים שחציין ניתן למעלה, וחציין למטה!**⁸

ומקשינן: וכי **לא** מצינו דמים שחלקם ניתן למעלה וחלקם למטה? **והתנן** בענין סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים: **הזה ממנו מדם הפר אחת למעלה ושבע למטה** כפי שנאמר "והזה מן הדם על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים". וסברה הגמרא, שמזה הזאה אחת מהגובה של חצי עוביה של הכפורת כלפי מעלה, ושבע הזאות הוא מזה מגובה של חצי עוביה, כלפי מטה. הרי דמים שחציין ניתנים למעלה וחציין למטה?!

ומתריצין: אין הכוונה שהיה מזה אחת למעלה מחודה של הכפורת, והיתר, למטה מאמצעה, שהרי לא היו הזאותיו נוגעות בכפורת כלל, אלא היה **במצליף** בשורה זו תחת זו את כל שמונה ההזאות, שאת הראשונה נתן תחילה כלפי מעלה והשבע תחתיה, זו למטה מזו.

לבין הניתנים למטה שנתנם למעלה, שגרעו.

7. כן פירש רש"י. אולם התוס' [ד"ה וכפר] פירשו לשיטתם, שלא היה צריך אלא שני מיעוטים ולא שלשה, כי כשם שלענין אחת למעלה ושלוש למטה אין צריך פסוק, שהרי אין זו כדרך נתינתה, הוא הדין לענין שלש למעלה ואחת למטה, שאין האחת כדרך נתינתה, ואף על פי שרובן למעלה, אין צריך פסוק, כיון שאין זו נתינת כמשפט דמים הניתנים למטה. ובהמשך

שאלה הגמרא, שמא בא הפסוק להכשיר נתינה אחת למעלה ושלוש למטה, ואין לחוש בסברא זו שאינה כדרך נתינתה, כי טוב להכשיר אחת למעלה ושלוש למטה, מלהכשיר נתינת כולן למטה.

8. הקשו התוס', מדוע לא נדרוש "וכפר", אף על פי שלא נתן בחודה של קרן. "וכפר", אף על פי שלא נתן באצבע. "וכפר", אף על פי שלא נתן ארבע מתנות, אלא שטים שהן ארבע?!